Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2025/106

2025 1 10

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

Socialinės apsaugos disbalansas apskritai ir konkrečiai – „naujų darbo formų“ ir „netipinių darbuotojų“ atžvilgiu

(nuomonė savo iniciatyva)

(C/2025/106)

Pranešėja: **Maria del Carmen BARRERA CHAMORRO**

Patarėjai	Anna KWIATKIEWICZ (I grupės) Cristóbal MOLINA NAVARRETE (pranešėjos, II grupė)
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2024 2 15
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius
Priimta skyriuje	2024 10 3
Priimta plenarinėje sesijoje	2024 10 23
Plenarinė sesija Nr.	591
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	140/13/51

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) pabrėžia, kad Europos Sąjunga ir valstybės narės, atsižvelgdamos į Europos socialinėje chartijoje nustatytas socialines teises, siekia ne tik skatinti aukštą užimtumo lygį ir gerinti gyvenimo bei darbo sąlygas, bet ir užtikrinti deramą socialinę apsaugą (SESV 151 straipsnis). Pagal Europos socialinių teisių ramsčio 12 principą pripažįstama darbuotojų „teisė į deramą socialinę apsaugą“, neatsižvelgiant į darbo santykių rūšį ir jų trukmę, įskaitant „panašiomis sąlygomis“ savarankiškai dirbančius asmenis.

1.2. EESRK, remdamasis naujausia Europos Komisijos ataskaita, pažymi, kad konkurencingiausiose ekonomikose ir dinamiškiausiose darbo rinkose, pavyzdžiui, Sąjungos ir valstybių narių, jau keletą dešimtmečių plėtojamos vadinamosios netipinės užimtumo formos. Šioje ataskaitoje patvirtinama, kad tokių formų darbą dirba daugiau kaip trečdalis Europos Sąjungos ekonomiškai aktyvių gyventojų. Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) ataskaitose šia tema teigiama, kad šių perėjimo nuo tipinio prie netipinio darbo procesų priežastys yra įvairios ir jų vis daugėja, pavyzdžiui, globalizacija, organizacinės inovacijos įmonėse, skaitmenizacija, tinkamos socialinės pažangos sąlygos, taip pat darbo santykių reguliavimo pokyčiai ir trūkumai.

1.3. EESRK atkreipia dėmesį į turimais tyrimais grindžiamą bendrą institucinį sutarimą (TDO, Komisija, Taryba, Europos Parlamentas) netipiniam darbui priskirti visas užimtumo formas, kurios neatitinka tipinių užimtumo formų (samdomas darbas ir darbas pagal darbo sutartį, darbas visą darbo laiką ir nuolatinis darbas), įskaitant naujas užimtumo formas (laikinas darbas, darbas ne visą darbo laiką, nereguliarus darbas pagal trumpalaikę darbo sutartį, darbas pagal iškvietimą, darbas skaitmeninėse platformose, fiktyvūs darbo santykiai, ekonomiškai priklausomas ar pažeidžiamas savarankiškas darbas). Nors TDO aiškiai atskiria netipinį darbą nuo mažų garantijų darbo, netipiniai darbuotojai neturi tokios pat apsaugos kaip tipiniai darbuotojai, todėl daugeliu atvejų jiems neužtikrinama galimybė gauti pakankamas ir tvarias išmokas.

1.4. EESRK primena, kad beveik visos Europos Sąjungos valstybės narės yra ratifikavusios Europos socialinę chartiją (bent jau 1961 m. Chartiją), o tai reiškia, kad jos prisiėmė įsipareigojimą nuolat tobulinti savo socialinės apsaugos sistemas – „išlaikyti tinkamo lygio socialinės apsaugos sistemą – bent tokio, kuris yra būtinas Europos socialinės apsaugos kodeksui ratifikuoti“ ir „stengtis, kad socialinės apsaugos sistema nuolat tobulėtų, pasiektų aukštesnį lygį“, kaip nustatyta Chartijos 12 straipsnio 2 ir 3 dalyse. Todėl EESRK ragina, kad ES valdymo institucijos ir valstybės narės, vadovaudamosi savo atitinkama kompetencija ir palaikydamos socialinį dialogą atitinkamais lygmenimis, užtikrintų, kad jų socialinės apsaugos sistemos būtų pritaikytos prie nestandartinio darbo formų, siekiant garantuoti pakankamą ir tvarią socialinės apsaugos aprėptį bei išmokas deramam darbui ir oriam gyvenimui užtikrinti.

1.5. EESRK mano, kad, nedarant poveikio galimybei išnagrinėti reguliavimo priemonę, Tarybos rekomendacijoje valstybėms narėms dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių numatytas kelias leidžia daryti pažangą šiose srityse:

a) tinkamų socialinės apsaugos sistemų (formalių galimybių skirtumų panaikinimo);

b) kaupiamųjų arba perleidžiamųjų teisių tarp sistemų (veiksmingos socialinės apsaugos aprėpties);

c) pakankamų išmokų ir proporcingo įnašo (tinkamumo);

d) tinkamos informacijos apie teises ir pareigas (skaidrumo).

1.6. Remiantis TDO modeliu, tinkamos ir tvarios socialinės apsaugos sistemos yra esminė visų žmonių gyvenimo kokybės užtikrinimo sąlyga. Todėl EESRK mano, kad laikantis nacionalinės praktikos būtina, kad valstybės narės siektų pažangos kuriant socialinės apsaugos sistemas, kurios būtų orientuotos ne tik į tipinius ar netipinius darbuotojus, bet ir į visus piliečius, užtikrinant tiems, kurie negali dirbti, minimalias pajamas, kurios apimtų paskatas ir pagalbą ir kuriomis galintys dirbti asmenys būtų skatinami grįžti į darbą, laikantis Europos socialinių teisių ramsčio 14 principo ir visais atvejais užtikrinant pakankamą apsaugą ir finansinį tvarumą.

1.7. Kad ši pažanga būtų pasiekta, EESRK ragina valstybes nares nuodugniai ir visapusiškai persvarstyti socialinės apsaugos sistemų finansavimo šaltinius, kad būtų užtikrintas šių sistemų finansinis tvarumas ir nekiltų pavojus darbo vietų kūrimui. ES gali remti valstybių narių pastangas šioje srityje sudarydama palankesnes sąlygas keistis patirtimi, įgyta vykdant nacionalinių socialinės apsaugos sistemų peržiūrą ir (arba) reformą.

1.8. EESRK pripažįsta, kad pagrindinė atsakomybė už socialinės apsaugos sistemų pritaikymą prie ekonominių ir darbo rinkos pokyčių tenka valstybėms narėms vykdant socialinį dialogą. Tačiau Sąjunga, laikydamasi subsidiarumo principo, turėtų dėti daugiau pastangų, kad padėtų valstybėms narėms šalinti kliūtis, kurios, kaip nustatyta, yra svarbiausios peržiūrint ir, prireikus, pašalinant netipinio darbo socialinės apsaugos trūkumus, kad, nesumažinant jo pranašumų, siejamų su lankstumu įmonėms ir darbuotojams, būtų užtikrintos pakankamos ir tvarios, į tipinio darbo išmokas panašios išmokos.

1.9. EESRK pažymi, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) ir nacionaliniai teismai riboja galimybę nacionaliniais įstatymais nustatyti pozityvius veiksmus lyčių nelygybei socialinės apsaugos srityje panaikinti. Todėl jis siūlo Komisijai ir Tarybai reformuoti Direktyvą 79/7/EEB ([1]), kad ji būtų pritaikyta prie laikmečio. Taigi EESRK ragina Komisiją kuo greičiau įvertinti Direktyvos 79/7/EEB įgyvendinimą ir, prireikus, pasiūlyti Tarybai ir Europos Parlamentui reformas, kurios laikomos tinkamiausiomis siekiant skatinti valstybes nares vykdant socialinį dialogą veiksmingai pašalinti šias spragas pagal SESV 157 straipsnio 4 dalį.

1.10. EESRK mano, kad valstybių narių keitimasis patirtimi yra naudingas papildomas būdas taikyti geriausią praktiką pritaikant nacionalines socialinės apsaugos sistemas prie šiuolaikinių darbo rinkų, kurioms būdingos įvairios sutartys ir sutartiniai susitarimai, iš kurių 40 proc. ([2]) tenka netipiniam darbui, ir taip pašalinant galimą disbalansą. Todėl Komitetas ragina Komisiją skatinti tokius tarpusavio mokymosi susitikimus ir sudaryti palankesnes sąlygas juose dalyvauti nacionaliniams socialiniams partneriams ir EESRK.

([1]) 1978 m. gruodžio 19 d. Tarybos Direktyva dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo nuoseklaus įgyvendinimo socialinės apsaugos srityje (OL L 6, 1979 1 10, p. 24).

([2]) Komisijos ataskaita Tarybai dėl Tarybos rekomendacijos dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių įgyvendinimo, 2023 1 31, Briuselis, COM(2023) 43 final.

2. **Bendrosios aplinkybės, paskirtis ir pagrindinės nuomonės nuostatos**

2.1. Tinkamos socialinės apsaugos visiems užtikrinimas yra deramo darbo koncepcijos dalis. Tai EESRK dar kartą patvirtino savo nuomonėje dėl Europos Komisijos komunikato dėl deramo darbo visame pasaulyje ([3]).

2.2. Tvari Europos Sąjungos ateitis gali būti grindžiama tik tvirta konkurencinga ekonomine sistema, kuriai būdingas stiprus socialiniu aspektas. Todėl EESRK pasisako už socialinės apsaugos visiems gerinimą, nes tai yra esminis Europos socialinio modelio elementas ir neatsiejama jo dalis. Tai rekomenduojama nuomonėje dėl Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo, kad būtų užtikrintas patikimų, tinkamų ir pakankamų socialinės apsaugos sistemų mokumas ([4]), kartu laikantis skirtingų nacionalinių tradicijų ir kompetencijos pasidalijimo.

2.3. EESRK pažymi, kad iš esmės pereinama nuo tipinio užimtumo formos (samdomas darbas, darbas pagal neterminuotą darbo sutartį, darbas visą darbo laiką) prie netipinių, tradicinių (darbas ne visą darbo laiką, laikinas darbas, nereguliarus darbas pagal trumpalaikę darbo sutartį) ir naujų užimtumo formų (darbas skaitmeninėse platformose, ekonomiškai priklausomas ar pažeidžiamas savarankiškas darbas ([5])) (TDO, 2016 m. ([6]); EUROFOUND, 2017 m. ([7]); Taryba, 2019 m. ([8]); Komisija, 2023 m. ([9])). Visiems šiems procesams turi įtakos kintantis darbo pasaulis, makroekonominiai svyravimai ir krizės bei reguliavimo reformos.

2.4. EESRK jau turėjo galimybę išreikšti savo pritarimą tam, kad Sąjungos ir nacionalinėje teisėje būtų sustiprintos darbuotojų, ypač netipinių darbuotojų, darbo skaidrumo ir nuspėjamumo sąlygos ([10]). Viena iš šių skaidrumo sąlygų yra socialinė apsauga.

2.5. Atsižvelgiant į šiuos ekonomikos ir darbo rinkų pokyčius, Europos institucijos įspėja, kad šios netipinės formos ne tik suteikia lankstumo galimybių valdymo srityje įmonėms ir žmonėms, bet ir kelia pavojų dėl su tuo susijusio ekonominio nesaugumo. Be to, kaip įspėjo Komisija (2023 m.) ir TDO (2016 m.), šie socialinės apsaugos trūkumai gali daryti neigiamą poveikį ekonomikai ir visai visuomenei, nes dėl jų kyla pavojus vidaus paklausai, investicijoms į žmogiškąjį kapitalą ir socialinei sanglaudai.

2.6. EESRK pritaria Tarybos ir Komisijos nuomonei, kad dėl vis dar esamų socialinės apsaugos sistemų trūkumų, susijusių su netipinio užimtumo formomis, didėja atotrūkis tarp gyventojų kartų, lyčių ar socialinių grupių. Pagrindinė šių galimų socialinės nelygybės atvejų priežastis yra ta, kad netipiniai darbuotojai dažniausiai yra jaunimas, imigrantai ir moterys, todėl šioms grupėms būdingas laikinas darbas, darbas ne visą darbo laiką, nereguliarus darbas pagal trumpalaikę darbo sutartį, darbas pagal iškvietimą, nenustatytos apimties darbo sutartys ir pan.

2.7. EESRK mano, kad, atsižvelgiant į TDO pasiūlymus, pagal šį scenarijų sumažinus netipinių formų darbą, įskaitant savarankišką darbą, dirbančių asmenų, visų pirma ekonomiškai priklausomų savarankiškai dirbančių asmenų ir pažeidžiamoje padėtyje esančių asmenų, galimybių gauti pakankamą socialinę apsaugą atotrūkį, derinant tinkamas teisėkūros ir neteisėkūros reformas visais atitinkamais lygmenimis, taip pat politikos priemones ir finansinės paramą būtų reikšmingai prisidėta prie nelygybės, įskaitant lyčių nelygybę socialinės apsaugos srityje, mažinimo ([11]).

([3]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Deramo darbo visame pasaulyje“ (COM(2022) 66 final) (OL C 486, 2022 12 21, p. 149).
([4]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Europos socialinių teisių ramstis – pradinio įgyvendinimo vertinimas ir rekomendacijos ateičiai“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 14, 2020 1 15, p. 1).
([5]) https://www.ela.europa.eu/sites/default/files/2023-04/Study-on-the-extent-of-dependent-self-employment-in-the-EU.pdf.
([6]) https://www.ilo.org/publications/non-standard-employment-around-world-understanding-challenges-shaping.
([7]) https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2017/non-standard-forms-employment-recent-trends-and-future-prospects.
([8]) OL C 387, 2019 11 15, p. 1.
([9]) COM(2023) 43 final.
([10]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Pasiūlymas dėl Tarybos rekomendacijos dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių (COM(2018) 132 final) (OL C 440, 2018 12 6, p. 135).
([11]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Lyčių lygybė Europos darbo rinkose (Europos Parlamento prašymu parengta tiriamoji nuomonė) (OL C 110, 2019 3 22, p. 26).

2.8. EESRK atkreipia dėmesį į Komisijos ataskaitą ([12]) Tarybai dėl Tarybos rekomendacijos dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių įgyvendinimo, kurioje teigiama, kad 2021 m. beveik 40 proc. ES dirbančių gyventojų dirbo netipinio užimtumo formų darbą. Beveik milijonas žmonių yra ekonomiškai priklausomi savarankiškai dirbantys asmenys. EESRK pažymi, kad, remiantis didele dalimi tarptautinės teisinės literatūros ([13]), kuriai Europos Komisija pritaria , matyti, kad dauguma socialinės apsaugos sistemų turi trūkumų ir negali šių netipinių darbuotojų tinkamai apsaugoti.

2.9. EESRK pažymi, kad TDO taip pat yra susirūpinusi dėl padidėjusios ekonominio nesaugumo rizikos, susijusios su netipinėmis užimtumo formomis, ir, siekiant užkirsti jai kelią, ragina imtis teisėkūros ir politikos priemonių, kuriomis, nepanaikinant su netipiniu darbu siejamo lankstumo, būtų užtikrinta tinkama socialinė apsauga (prieinamumas, veiksminga aprėptis, tinkamumas ir skaidrumas) ([14]). Šiuolaikinės darbo rinkos suteikia daugiau ir geresnių galimybių, tačiau jose taip pat susiduriama su daugybe nepakankamos socialinės apsaugos atvejų. Todėl EESRK mano, kad ES valdymo institucijos ir valstybės narės, vadovaudamosi savo atitinkama kompetencija ir palaikydamos socialinį dialogą atitinkamais lygmenimis, turėtų dėti daugiau pastangų, kad užtikrintų, jog jų socialinės apsaugos sistemos būtų pritaikytos prie šių nestandartinio darbo formų, siekiant užtikrinti pakankamą ir tvarią socialinės apsaugos aprėptį bei išmokas, kad būtų užtikrintas deramas darbas ir orus gyvenimas. Socialinės apsaugos sistemų tvarumui remti būtinas stabilus ir aukštas užimtumo lygis.

3. **Europos kontekstas ir institucinis bei mokslinis indėlis**

3.1. EESRK primena, kad pagal Europos socialinių teisių ramsčio 12 principą „teisė į tinkamą socialinę apsaugą“ pripažįstama visiems darbuotojams, neatsižvelgiant į jų darbo santykių rūšį ir trukmę. Panašiomis sąlygomis ši teisė taip pat pripažįstama savarankiškai dirbantiems asmenims. Todėl valstybės narės turėtų būti skatinamos reformuoti savo nacionalines socialinės apsaugos sistemas ir remiamos, kad visiems, nepriklausomai nuo darbo sutarties pobūdžio, taip pat ir savarankiškai dirbantiems asmenims būtų užtikrinta teisė į socialinę apsaugą. Šiuo tikslu netipiniams darbuotojams turėtų būti suteikta tipiniams darbuotojams prilygstanti apsauga, kad jie galėtų gauti pakankamas ir tvarias išmokas proporcingai jų įmokoms.

3.2. Siekdama įgyvendinti šį socialinės politikos tikslą, 2019 m. lapkričio 8 d. Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba priėmė Tarybos rekomendaciją ([15]) dėl socialinės apsaugos galimybių, kurioje valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti, kad visi darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys galėtų naudotis:

a) socialinės apsaugos sistemomis (formalių galimybių skirtumų panaikinimas);

b) kaupiamųjų arba perleidžiamųjų teisių tarp sistemų (veiksmingos socialinės apsaugos aprėpties);

c) pakankamų išmokų ir proporcingo įnašo (tinkamumo);

d) tinkamos informacijos apie teises ir pareigas (skaidrumo).

3.3. Tarybos rekomendacijos 19 dalyje valstybės narės raginamos įgyvendinti nustatytus principus ir pateikti planą, kuriame būtų nurodytos atitinkamos priemonės, kurių bus imtasi nacionaliniu lygmeniu. Iki 2022 m. gruodžio mėn. visos valstybės narės, išskyrus Liuksemburgą, pateikė tokį nacionalinį įgyvendinimo planą. Nacionalinius įgyvendinimo planus 2021 m. gruodžio mėn. per Europos semestrą aptarė Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų (EPSCO) taryba, o 2022 m. gegužės mėn. jie buvo aptarti Socialinės apsaugos komitete. Taip pat konsultuotasi su socialiniais partneriais (2022 m. gegužės mėn.).

([12]) COM(2023) 43 final.

([13]) (2017 m.) *Access to Social Protection for People Working on Non-Standard Contracts and as Self-Employed in Europe. A Study of National Policies, report from the European Social Policy Network for the European Commission* (, Liuksemburgas, 2017 m.; M. Westerveld ir M. Olivier (sud.), *Social Security outside the Realm of the Employment Contract. informal Work and Employee-Like Workers* , Čeltnamas, Edward Elgar, 2019 m.; I. Daugareilh, *Introduction: social protection for digital platform workers in Europe* , International Social Security Review, 74 tomas, Nr. 3–4, specialusis leidimas, 2021 m., p. 5–12.

([14]) *Non-Standard Employment around the World. Understanding Challenges, Shaping Prospects* , Ženeva, TDO, 2016 m., p. 18–19.

([15]) https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=lt&catId=89&furtherNews=yes&newsId=9478.

3.4. Komisija išnagrinėjo, kaip valstybės narės iki šiol įgyvendino rekomendacijos tikslus. EESRK atkreipia dėmesį į šiuo tikslu pateiktą ataskaitą ([16]) (2023 m. sausio mėn.), kurioje pastebima tam tikra pažanga ir daug trūkumų. Be šių nacionalinių įgyvendinimo planų, Komisija atsižvelgė į struktūrinių reformų, susijusių su netipinio darbo socialinės apsaugos gerinimu, tikslus nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo, pertvarkymo ir atsparumo didinimo planuose (NEGADP).

3.5. EESRK pažymi, kad NEGADP spartinama skaitmeninė ir žalioji pertvarka. Skaitmeninė pertvarka skatina ekonomikos plėtrą ir darbą skaitmeninėse platformose. Tai suteikia daug galimybių patekti į darbo rinką, gauti papildomų pajamų ir taip padidinti pajamų lygį, tačiau taip pat atsiranda socialinės apsaugos trūkumų, kurie trukdo oriai gyventi, ypač pažeidžiamiausioms grupėms.

3.6. EESRK mano, kad siekiant SESV 151 straipsnyje nustatyto tinkamos apsaugos tikslo, būtina toliau nagrinėti, kaip teisingai ir veiksmingai valdyti žaliąją pertvarką, o tam taip pat reikia pritaikyti ir stiprinti jau esamas valstybių narių socialinės apsaugos sistemas, pasitelkiant Europos Sąjungos paramą ir palaikant socialinį dialogą įvairiais atitinkamais lygmenimis, siekiant kompensuoti kovos su klimato kaita poveikį pažeidžiamiausių asmenų, grupių ir vietovių gerovei.

3.7. 2022 m. pradžioje Europos ekonomikai, visuomenei ir apsaugos sistemoms iškilo naujas iššūkis – ekonominė ir geopolitinė aplinka, kurią lėmė Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą. Dėl šio tebesitęsiančio konflikto kyla nauja skurdo rizika jau ir taip pažeidžiamiems namų ūkiams, o dar labiau – žemos kvalifikacijos, dirbantiems ne visą darbo dieną, kitų formų netipinį darbą dirbantiems arba ekonomiškai neaktyviems asmenims. Todėl pagal Europos semestrą reikia skatinti tvarias ir įtraukias nacionalines socialinės apsaugos sistemas, nes jos teikia socialinės ir ekonominės naudos. Tokios sistemos yra svarbios siekiant užtikrinti kad gerai veiktų darbo rinkos, nes pagal jas teikiama parama nenuspėjamų gyvenimo įvykių, pavyzdžiui, ligos ar nedarbo, atveju. Be to, šios sistemos padės pereiti iš vienos darbo vietos į kitą ir sumažinti galinčių dirbti asmenų neaktyvumą.

3.8. EESRK pažymi, kad nuo 2019 m. Komisija ir Taryba pradėjo keletą iniciatyvų, įskaitant teisėkūros iniciatyvas, susijusių su netipinio darbo apsauga (minimaliojo darbo užmokesčio deramumas, pakankamų minimalių pajamų, kuriomis užtikrinama aktyvi įtrauktis, skatinimas, Direktyva dėl skaidrių ir nuspėjamų darbo sąlygų, įskaitant informaciją apie socialinę apsaugą, Direktyva dėl darbo skaitmeninėse platformose gerinimo ir kt.).

3.9. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad įgyvendindama Europos semestrą Komisija stebi socialinės apsaugos klausimus. Be to, Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgoje (su Socialinės apsaugos komitetu sukurtoje stebėsenos priemonėje, skirtoje pagrindinėms socialinėms tendencijoms ES nustatyti) kasmet nustatomos valstybės narės, kurios susiduria su didžiausiais socialiniais iššūkiais, susijusiais su galimybe naudotis socialine apsauga.

4. **Bendrosios pastabos**

4.1. EESRK primena, kad beveik visos Europos Sąjungos valstybės narės yra ratifikavusios Europos socialinę chartiją, o tai reiškia, kad jos prisiėmė įsipareigojimą nuolat tobulinti savo socialinės apsaugos sistemas – „išlaikyti tinkamo lygio socialinės apsaugos sistemą – bent tokio, kuris yra būtinas Europos socialinės apsaugos kodeksui ratifikuoti“ ir „stengtis, kad socialinės apsaugos sistema nuolat tobulėtų, pasiektų aukštesnį lygį“, kaip nustatyta Chartijos 12 straipsnio 2 ir 3 dalyse ([17]). Todėl jos yra įsipareigojusios nuolat prisitaikyti prie darbo rinkų pokyčių kintančios ir konkurencingos ekonomikos sąlygomis, kad visiems būtų užtikrinta teisinga socialinė apsauga, taikant tinkamas, pakankamas ir tvarias sistemas, ir, prireikus, šios pastangos turėtų būti remiamos.

4.2. Atsižvelgdamas į Komisijos ataskaitą (2023 m.), EESRK pažymi, kad didžioji dauguma socialinės apsaugos sistemų vis dar yra skirtos standartinėms arba tipinėms darbo vietoms ir darbuotojams (atitinkamo įnašo metodas). Todėl vis didesnei ekonomiškai aktyviai gyventojų daliai dėl didesnės rizikos ir pažeidžiamumo darbo rinkoje (darbuotojai arba savarankiškai dirbantys asmenys) arba dėl jų palaikomų darbo santykių pobūdžio neužtikrinama pakankama socialinė apsauga.

([16]) COM(2023) 43 final.
([17]) Europos socialinė chartija (pataisyta).

4.3. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad visose valstybėse narėse rekomendacija įgyvendinama labai nevienodai, ir patvirtina, kad esama didelio teritorinio disbalanso. EESRK pritaria Komisijos susirūpinimui, kad tik nedaugelis valstybių narių visapusiškai ir nuosekliai sprendžia esamas, su realia galimybe naudotis socialine apsauga, veiksminga aprėptimi ir tinkamumu susijusias problemas. Todėl siekiant pašalinti šias spragas būtina nedelsiant didinti ir spartinti gero valdymo principais grindžiamas įgyvendinimo pastangas. sistemų pritaikymas siekiant visiems užtikrinti geresnes galimybes naudotis socialine apsauga yra ilgalaikis procesas, kuriame turi dalyvauti socialiniai partneriai ir kitos atitinkamos nacionalinės organizacijos;

4.4. EESRK palankiai vertina tai, kad nuo rekomendacijos priėmimo padarytai pažangai įvertinti naudojami objektyvūs rodikliai. Tačiau siekiant didesnio skaidrumo juos reikia atnaujinti, nes trūksta duomenų apie keletą netipinio darbo kategorijų, pavyzdžiui, sezoninį darbą žemės ūkio ir maisto produktų sektoriuose (laikinieji, komandiruoti ar nereguliariai pagal trumpalaikes darbo sutartis dirbantys darbuotojai), ir dėl to atsiranda Eurostato duomenų spragų. Pastangos atnaujinti taikytus rodiklius yra labai svarbios siekiant užtikrinti, kad jie būtų palyginami ir statistiškai patikimi.

4.5. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad valstybių narių atstovai ir socialiniai partneriai keičiasi informacija. Vis dėlto Komitetas mano, kad, atsižvelgiant į didelę situacijų įvairovę valstybėse narėse, būtina gerinti galimybių naudotis socialine apsauga visose ES valstybėse narėse kontrolę ir turimą informaciją apie rizikos pasireiškimą, išmokų gavimą, formalios socialinės apsaugos aprėpties spragų kiekybinį vertinimą ir tinkamumą. Valstybės narės taip pat turėtų būti skatinamos sukurti tinkamas socialinės apsaugos sistemas savarankiškai dirbantiems asmenims ir skatinti juos dalyvauti visose siūlomose srityse.

4.6. EESRK pažymi, kad tam tikrose socialinės apsaugos srityse yra daugiau trūkumų. Tai pasakytina apie bedarbio pašalpas (13 valstybių narių), ligos išmokas (11) ir motinystės išmokas (9). Atitinkamoms kategorijoms priskiriami atsitiktiniai darbuotojai arba darbuotojai, dirbantys pagal supaprastintas ir trumpalaikes darbo sutartis, sezoniniai darbuotojai ir darbuotojai, dirbantys pagal kitas konkrečioje šalyje taikytinas darbo sutartis. Be to, 19-os valstybių narių savarankiškai dirbantys asmenys ir kai kurie nestandartinių užimtumo formų darbuotojai iš 17 iš jų nebuvo įtraukti bent į vieną socialinės apsaugos sritį.

4.7. EESRK mano, kad Komisija turėtų padvigubinti paramą valstybėms narėms, kad jos galėtų šalinti nustatytas kliūtis, taip pat peržiūrėti ir, prireikus, pašalinti savo socialinės apsaugos sistemų trūkumus netipinio darbo srityje. Būtina išlaikyti pakankamą darbo rinkos lankstumą, vis dėlto sudėtinga išplėsti socialinės apsaugos aprėptį, kad ji apimtų savarankiškai dirbančius asmenis (ypač kalbant apie nedarbo ir invalidumo draudimą) ir konkrečias grupes, pavyzdžiui, platformų darbuotojus, namų ūkio darbuotojus, žemės ūkio darbuotojus ir kt. Reikėtų atsižvelgti į gerąją patirtį.

4.8. EESRK supranta, kad priemonės, kuriomis siekiama sumažinti netipinių sutarčių naudojimą, neprarandant įmonių ir darbuotojų lankstumo, padeda sumažinti formalios ir veiksmingos socialinės apsaugos aprėpties spragas (tokių priemonių imtasi Nyderlanduose, Lenkijoje, Vokietijoje). Tokios priemonės apima socialinių ir fiskalinių paskatų mažinimą trumpalaikėms arba fiktyvioms savarankiškai dirbančių asmenų sutartims, darbo skaitmeninėse platformose reguliavimą arba darbo teisės aktų reformą siekiant spręsti segmentacijos problemą. Teisinga klasifikacija užtikrina galimybę naudotis derama socialine apsauga ir sukuria aiškesnę reglamentavimo aplinką.

5. **Konkrečios pastabos**

5.1. EESRK atkreipia dėmesį į 26 nacionalinių įgyvendinimo planų apžvalgą, iš kurios matyti, kad, remiantis Komisijos ataskaita, beveik visuose planuose kalbama apie esamas arba vis dar esamas galimybių naudotis socialine apsauga nacionaliniu lygmeniu spragas, tačiau tik pusėje valstybių narių pastebimos visos spragų grupės ir rūšys. Kai kurios valstybės mano, kad yra įgyvendinusios visas (Bulgarija ir Švedija) arba beveik visas (Čekija, Prancūzija, Vengrija, Austrija ir Lenkija) rekomendacijos nuostatas.

5.2. EESRK taip pat susirūpinęs atkreipia dėmesį į labai skirtingus įgyvendinimo tvarkaraščius (priimtus ar planuojamus) įvairiose šalyse: dešimtyje nacionalinių įgyvendinimo planų daugiausia dėmesio skiriama vienai pagrindinei politikos ar teisėkūros priemonei, vienuolikoje – 3–8 priemonių rinkiniui ir tik Belgijos plane siūloma daugiau kaip 30 priemonių. Tik 13 valstybių narių paminėjo priimtas priemones.

5.3. EESRK mano, kad nacionaliniuose įgyvendinimo planuose būtina atsižvelgti ne tik į nedideles konkrečias grupes, bet į visas netipinių darbuotojų grupes, ir rekomenduoja peržiūrėti konkrečias sistemas ir (arba) socialinės apsaugos sritis siekiant sumažinti esamas spragas. Septyniolika valstybių narių nepakankamos socialinės apsaugos problemą sprendžia pasirinktinai ir daugiausia dėmesio skiria savarankiškai dirbantiems asmenims.

5.4. EESRK, remdamasis Komisijos ataskaita, atkreipia dėmesį į tai, kad nedidelėje dalyje nacionalinių įgyvendinimo planų (pvz., Belgijos, Estijos ir Kipro) pateikiama išsamios informacijos apie kiekvieną planuojamą priemonę, tačiau daugumoje valstybių narių būsimos priemonės nedetalizuojamos. EESRK ragina Komisiją siekti didesnio išsamumo reikalaujant šiuose planuose pateikti būtiniausią informaciją ir juos vertinant, kad būtų pagerinti įvairių netipinių situacijų skaidrumo rodikliai, kartu vengiant papildomos administracinės naštos.

5.5. EESRK išreiškia susirūpinimą dėl to, kad tik nedaugelyje nacionalinių įgyvendinimo planų paminėtas socialinių partnerių dalyvavimas rengiant planą ir beveik neminimi kiti suinteresuotieji subjektai, pavyzdžiui, pilietinės visuomenės organizacijos. EESRK ragina Komisiją ir valstybes nares užtikrinti, kad nacionaliniai įgyvendinimo planai būtų įgyvendinami palaikant socialinį dialogą ir bendradarbiaujant su socialiniais partneriais ir pilietinės visuomenės organizacijomis.

5.6. EESRK mano, kad nacionaliniai įgyvendinimo planai galėtų būti veiksmingesni, jei Komisija reikalautų juos geriau susieti su NEGADP numatytomis politikos priemonėmis ir stebėsenos priemonėmis įgyvendinant Europos semestrą. EESRK nuomone, toks susiejimas padidintų teigiamą poveikį ir sumažintų galimus neatitikimus. Tam valstybės narės turėtų gauti tinkamą paramą.

5.7. Remiantis TDO modeliu, tinkamos ir tvarios socialinės apsaugos sistemos yra esminė visų žmonių gyvenimo kokybės užtikrinimo sąlyga. Todėl EESRK mano, kad būtina skatinti valstybes nares siekti pažangos kuriant socialinės apsaugos sistemas, kurios būtų orientuotos ne tik į tipinius ar netipinius darbuotojus, bet į visus piliečius, atsižvelgiant į nacionalinę praktiką, kad prireikus būtų galima pereiti prie universalesnių sistemų kartu užtikrinant pakankamą apsaugą ir nuolatinį šių sistemų finansinį tvarumą ([18]).

5.8. Siekiant suderinti deramą darbą su apsirūpinimo maistu savarankiškumu, EESRK rekomenduoja Komisijai gerinti žemės ūkio maisto produktų sektoriuje dirbančių sezoninių darbuotojų socialinę apsaugą, be kita ko, skatinant valstybių narių tarpusavio mokymąsi, įskaitant kovos su nedeklaruojamu darbu srityje.

5.9. EESRK pažymi, kad ESTT ir nacionaliniai teismai riboja galimybę nacionaliniais įstatymais nustatyti pozityvius veiksmus lyčių nelygybei socialinės apsaugos srityje panaikinti. Todėl jis siūlo Komisijai ir Tarybai reformuoti Direktyvą 79/7/EEB, kad ji būtų pritaikyta prie laikmečio. Taigi EESRK ragina Komisiją kuo greičiau įvertinti Direktyvos 79/7/EEB įgyvendinimą ir prireikus pasiūlyti Tarybai ir Europos Parlamentui reformas, kurios laikomos tinkamiausiomis siekiant skatinti valstybes nares vykdant socialinį dialogą veiksmingai pašalinti šias spragas pagal SESV 157 straipsnio 4 dalį.

5.10. EESRK mano, kad valstybių narių keitimasis patirtimi yra naudingas papildomas būdas taikyti geriausią praktiką, susijusią su nacionalinių socialinės apsaugos sistemų pritaikymu netipiniam darbui ir taip pašalinant galimą disbalansą. Todėl Komitetas ragina Komisiją skatinti tokius tarpusavio mokymosi susitikimus ir sudaryti palankesnes sąlygas juose dalyvauti nacionaliniams socialiniams partneriams ir, kai tinkama, EESRK.

Briuselis, 2024 m. spalio 23 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Oliver RÖPKE

([18]) Pavyzdžiui, valstybių minimalios nacionalinės pajamos, įskaitant palankesnių sąlygų grįžti į darbą sudarymą, laikantis Europos socialinių teisių ramsčio 14 principo.

PRIEDAS

Šie pakeitimai, už kuriuos buvo atiduota ne mažiau kaip ketvirtadalis balsų, svarstymo metu buvo atmesti (Darbo tvarkos taisyklių 75 straipsnio 3 dalis):

1 pakeitimas

SOC/802

Socialinės apsaugos disbalansas

5.9 punktas

Iš dalies pakeisti taip:

Skyriaus nuomonė	Pakeitimas
EESRK pažymi, kad ESTT ir nacionaliniai teismai riboja galimybę nacionaliniais įstatymais nustatyti pozityvius veiksmus lyčių nelygybei socialinės apsaugos srityje panaikinti. ***Todėl jis siūlo Komisijai ir Tarybai reformuoti Direktyvą 79/7/EEB, kad ji būtų pritaikyta prie laikmečio.*** Taigi EESRK ragina Komisiją kuo greičiau įvertinti Direktyvos 79/7/EEB įgyvendinimą ir ***prireikus pasiūlyti Tarybai ir Europos Parlamentui*** reformas, kurios laikomos tinkamiausiomis siekiant ***skatinti valstybes nares*** vykdant socialinį dialogą ***veiksmingai pašalinti šias spragas pagal SESV 157 straipsnio 4 dalį***.	EESRK pažymi, kad ESTT ir nacionaliniai teismai riboja galimybę nacionaliniais įstatymais nustatyti pozityvius veiksmus lyčių nelygybei socialinės apsaugos srityje panaikinti. Taigi EESRK ragina Komisiją kuo greičiau įvertinti Direktyvos 79/7/EEB įgyvendinimą ir ***paskatinti valstybes nares vykdyti*** reformas, kurios laikomos tinkamiausiomis siekiant ***pašalinti šias spragas*** vykdant socialinį dialogą***, imantis teigiamų veiksmų, kaip nustatyta SESV 157 straipsnio 4 dalyje***.

Paaiškinimas

Užuot raginus peržiūrėti Direktyvą 79/7/EB, tekste daugiau dėmesio turėtų būti skiriama raginimui valstybėms narėms vykdyti atitinkamas reformas. SESV 157 straipsnio 4 dalyje teigiama: „Siekiant užtikrinti visišką moterų ir vyrų lygybę per visą darbingą amžių, vienodo požiūrio principas nekliudo valstybėms narėms ir toliau laikytis arba imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai verstis profesine veikla arba šalinančias ar kompensuojančias nepalankias profesinės veiklos sąlygas“.

Balsavimo rezultatai

Už:	82
Prieš:	90
Susilaikė:	20

2 pakeitimas

SOC/802

Socialinės apsaugos disbalansas

1.5 punktas

Iš dalies pakeisti taip:

Skyriaus nuomonė	Pakeitimas
EESRK mano, kad, nedarant poveikio ***galimybei išnagrinėti reguliavimo priemonę***, Tarybos rekomendacijoje valstybėms narėms dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių numatytas kelias leidžia daryti pažangą šiose srityse:	EESRK mano, kad, nedarant poveikio ***galimoms tolesnėms ES priemonėms likusiems uždaviniams spręsti***, Tarybos rekomendacijoje valstybėms narėms dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių numatytas kelias leidžia daryti pažangą šiose srityse:
a) tinkamų socialinės apsaugos sistemų (formalių galimybių skirtumų panaikinimo);	a) tinkamų socialinės apsaugos sistemų (formalių galimybių skirtumų panaikinimo);
b) kaupiamosiomis arba perleidžiamosiomis teisėmis tarp sistemų (veiksminga socialinės apsaugos aprėptis);	b) kaupiamosiomis arba perleidžiamosiomis teisėmis tarp sistemų (veiksminga socialinės apsaugos aprėptis);
c) pakankamomis išmokomis ir proporcingu įnašu (tinkamumas);	c) pakankamomis išmokomis ir proporcingu įnašu (tinkamumas);
d) tinkama informacija apie teises ir pareigas (skaidrumas).	d) tinkama informacija apie teises ir pareigas (skaidrumas).

Paaiškinimas

Atsižvelgiant į tai, kas nustatyta Komisijos ataskaitoje Tarybai dėl Tarybos rekomendacijos dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių įgyvendinimo, neatrodo būtina kalbėti apie galimybę sukurti reguliavimo priemonę. Joje, be kita ko, teigiama:

— Tarybos rekomendacijai teko lemiamas vaidmuo skatinant seniai nusistovėjusių nacionalinių socialinės apsaugos sistemų pokyčius;

— Rekomendacija tampa kaip niekada aktuali užtikrinant socialinės apsaugos sistemų tinkamumą siekiant apsaugoti didelę aktyvių gyventojų dalį nuo ekonominių sukrėtimų;

— Tarybos rekomendacijos įgyvendinimas turi būti vykdomas kaip platesnės socialinės ir ekonominės politikos dalis tiek ES, tiek nacionaliniu lygmenimis; svarbu tai, kad kai kurios valstybės narės nusprendė šią rekomendaciją ir susijusį NĮP procesą išnaudoti kaip galimybę apmąstyti, vykdyti ar parengti bendras socialinės apsaugos sistemų reformas;

— Sistemų pritaikymas siekiant visiems užtikrinti geresnes galimybes naudotis socialine apsauga yra ilgalaikis procesas, kuriame turi dalyvauti socialiniai partneriai ir kitos atitinkamos nacionalinės organizacijos;

— Ataskaita turėtų paskatinti diskusijas apie tai, kaip spręsti likusias problemas ir kaip ES galėtų remti šias pastangas.

Balsavimo rezultatai

Už: 81

Prieš: 105

Susilaikė: 12

3 pakeitimas

SOC/802

Socialinės apsaugos disbalansas

1.9 punktas

Iš dalies pakeisti taip:

Skyriaus nuomonė	Pakeitimas
EESRK pažymi, kad ESTT ir nacionaliniai teismai riboja galimybę nacionaliniais įstatymais nustatyti pozityvius veiksmus lyčių nelygybei socialinės apsaugos srityje panaikinti. ***Todėl jis siūlo Komisijai ir Tarybai reformuoti Direktyvą 79/7/EEB, kad ji būtų pritaikyta prie laikmečio.*** Taigi EESRK ragina Komisiją kuo greičiau įvertinti Direktyvos 79/7/EEB įgyvendinimą ir ***prireikus pasiūlyti Tarybai ir Europos Parlamentui*** reformas, kurios laikomos tinkamiausiomis siekiant ***skatinti valstybes nares*** vykdant socialinį dialogą ***veiksmingai pašalinti šias spragas pagal SESV 157 straipsnio 4 dalį***.	EESRK pažymi, kad ESTT ir nacionaliniai teismai riboja galimybę nacionaliniais įstatymais nustatyti pozityvius veiksmus lyčių nelygybei socialinės apsaugos srityje panaikinti. Taigi EESRK ragina Komisiją kuo greičiau įvertinti Direktyvos 79/7/EEB įgyvendinimą ir ***skatinti valstybes nares vykdyti*** reformas, kurios laikomos tinkamiausiomis siekiant veiksmingai pašalinti šias spragas vykdant socialinį dialogą***, imantis teigiamų veiksmų, kaip nustatyta SESV 157 straipsnio 4 dalyje***.

Paaiškinimas

Užuot raginus peržiūrėti Direktyvą 79/7/EB, tekste daugiau dėmesio turėtų būti skiriama raginimui valstybėms narėms vykdyti atitinkamas reformas. SESV 157 straipsnio 4 dalyje teigiama: „Siekiant užtikrinti visišką moterų ir vyrų lygybę per visą darbingą amžių, vienodo požiūrio principas nekliudo valstybėms narėms ir toliau laikytis arba imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai verstis profesine veikla arba šalinančias ar kompensuojančias nepalankias profesinės veiklos sąlygas“.

Balsavimo rezultatai

Tas pats rezultatas, kaip ir dėl 1 pakeitimo dėl 5.9 punkto (susiję pakeitimai).